

Хаворижларга қарши чиқиш керакми?

Хаворижларга қарши чиқиш керакми?

12:42 / 22 апрель 1343

نَأْنَعُهُلَالِي ضَرَرْدِي بَأْنَعَ
هُلَالِي لَصَهُلَالِو سَرَ
يَدْعَبْنَإِ» لَاقَ مَلَسَ وَهِلَعَ
يَدْعَبْنُوكَيِسْ وَأَيْتَمْنَمَ
نَأْرَقْلَانْوَأْرَقَيْمَوْقَ يَتَمْنَمَ
نَوْجَرْخَيْمَوْمَيْقَلَحْ رَوْجَيْلَ
نَوْجَرْخَيْمَوْمَيْدَلَانَمَ

نَوْدُوعَيِّ الْمُثَّلِي مَرْلَانِم
قُلْخَلٌ الرَّشْمِي فِي
وُبَأْ وَمُلْسُمٌ هَاوَر . «هَقِيلَخَلٌّ وَ
يَفْ نُوكَيَس» : هُطْفَلَ وَدُوَاد
مَوْقُوقْ رُفَوْفَ الْتَّخَا يَتَمْأَ
هَلِي قُلَانْوَنْسْحَى
نَوْأَرْقَى هَلْعَفْلَانْوَئِي سُيَّ وَ
مُهَيِّقَارَتُ زَوَاجُي الْنَّآرْقَلَا
قُورْمَنِي دَلَانِمَنْوَقْرَمَيِّ
الْمُثَّلِي مَرْلَانِمْسَلَا
هَلْعَدَتَرَيِّ تَحَنْوَعْجَرَيِّ
قُلْخَلٌ الرَّشْمِي قُوفَ
نَمَلِي بُوطَهَقِيلَخَلٌّ وَ

ئَلِإِنْوَعْدَيْهُولَتَقَوْمُهَلَتَق
 نَهْنَمْ اُوسْيَلَوْهَلَلَابَاتِك
 نَأَكْمُهَلَتَقْنَمِءِيَش يَف
 اُولَاقْ، «مُهْنَمْهَلَلَابِيَلْوَا:
 مُهْمَامِيَسْمَهَلَلَابُوسَرَأِي
 قِيَلْحَتَلَا»: لَاقْ

Абу Зар розияллоху анхудан ривоят қилинади:

«Расулуллоҳ алайҳиссалом шундай дедилар: «Мендан кейин (ёки келажакда) менинг умматимдан бир қавм чиқади. Улар Қуръон ўқииди, лекин у уларнинг ҳалқумидан нари ўтмайди. Улар диндан худди камондан чиққан ўқдек чиқишиади, кейин унга қайтишмайди. Ана ўшалар одамларнинг ва барча маҳлуқотларнинг энг ёмонидир».

Муслим ва Абу Довуд ривоят қилганлар.

يَبَأْنْبَهَلَلَادِيَبُعْنَع
 نَأَهْنَعْهَلَلَا يَضَرَعْفَار
 عَمَوْهَوْتَجَرَخْمَلَةِيَرُوحَلَا
 عَلَلَلِإِمْكُحْلَلَتِيَلَعْ

اَهِبَدِي رُّاِقَحُوْمَلَكْ: يَلَعَلَاق
يَلَصَهَلَلَلَوْسَرَنِإِلَطَاب
فَصَوْمَلَسَوْهَيَلَعُهَلَلَا
مُهَتَفَصُفْرَعَأَلِيَنِإِمَاسَان
قَحْلَانُولُوقَيِءَالُوْهِيَف
رُواجُيَأَلِمِهَتَنَسْلَاب
هَلَلِأَقْلَخَضَغَبَأَنَمِهِنَم
يَدِيِيَدْحِإِدْوَسَأَمْهَنَمِيَلِإِ
يَدْثُهَمَلَحَوْلَةَأَشُيَبُط
وُدَحَوْيَلَعُمُهَلَتَقَأَمَلَف
مُسْمُهَوَرَ

Убайдуллоҳ ибн Абу Рофеъ розияллоҳу анҳудан ривоят қилинади:

«Ҳарурийлар Алий розияллоҳу анҳуга қарши чиққан пайтда «Ҳукмни
фақат Аллоҳ қилади!» дейишди. Шунда Алий розияллоҳу анҳу: «Ҳақ
калима билан ботил нарса ирода қилинди. Расулуллоҳ
алайҳиссалом бизга бир тоифа одамларни васф қилган эдилар, мен
үшаларнинг сифатини анавиларда кўряпман. Улар тилда ҳақ гапни

айтишади, лекин бу гап уларнинг ҳалқумидан нарига ўтмайди.
Уларнинг ичида Аллоҳга махлуқотлар ичида энг ёқмайдиган кимса бор, унинг икки қўлидан бирида қўйнинг елининг ёки елиннинг соғиладиган жойига ўхшаш нарса туради», деди. Алий уларни қатл қилгач, ўша одамни топишди».

Муслим ривоят қилган.

Шарҳ: Бу ривоятда зикр қилинаётган ҳодисалардан олдин қуидагилар бўлиб ўтган эди:

Сиффиндаги жангда Муовия томон енгилиб, ҳазрати Алий ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳунинг тарафдорлари ғолиб кела бошладилар. Ишлари чатоқлигига кўзи етган Муовия ва Амр ибн Ос ўзаро маслаҳат қилишди. Амр ибн Ос «Нариги томонни ўртада Аллоҳнинг Китобини ҳакам қилишга чақириш керак», деди. Муовия ўз одамларига найзалар учига мусҳафларни боғлаб чиқиши буюрди. Унинг одамлари найзалар учига мусҳафларни боғлаб чиқишиди.

Бу ҳолни кўрган ҳазрати Алий ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳунинг одамлари ихтилофга тушиб қолишиди. Бирлари «Аллоҳнинг Китобини ҳакам қилайлик деган чақириққа жавоб бермасак бўлмайди», дедилар.

Бошқалари «Бу ҳийла бўлса керак, жангни давом эттириш керак», дедилар. Алий ибн Абу Толиб каррамаллоҳу важҳаҳу ҳам шу фикрда эдилар. Аммо Аллоҳнинг Китобини ҳакам қилишга рози бўлганлар кўпчилик эди. Шундай бўлса ҳам, ҳазрати Алий ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳу уларни бу ҳийла эканлигига ишонтиришга уриниб кўрдилар.

«Аллоҳнинг Китобига ижобат қилишга энг ҳақли одам менман! Мен уни сизлардан яхши биламан. Бу ерда ҳақ калима билан ботил иш ирова қилинняпти. Ўзи мен улар Қуръоннинг ҳукмига бўйсуниши учун жанг қиляпман. Энди қандоқ қилиб унинг ҳукмидан бош тортишим мумкин? Улар мусҳафларни Қуръоннинг ҳукмини ирова қилгани учун кўтараётгани йўқ. Бу алдамчилик, ожизлик ва ҳийла, холос! Менга билакларингиздаги кучни бир соатга қарзга бериб туринглар! Ўзи Ҳақ кесиладиган жойига етиб қолди!» дедилар.

Аммо Ашъас ибн Қайс бошлиқ тараф «Қуръоннинг ҳукмига даъватни қайтариб бўлмайди», деб туриб олиб, олдинга кетган лашкарни чақиришни талаб қилди. Шу ерда ҳазрати Алий ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳунинг яна мусулмонлар қонини тўқмаслик ҳақидаги истаклари устун келиб,

боягиларнинг талабига биноан лашкарни қайтаришга амр қилдилар. Ҳолбуки, уларнинг шомликлар қароргоҳига киришига бир қадам қолган эди. Уларнинг бошлиғи хабарчига «Қайтиб бориб, уларга айт! Бир неча лаҳза қолди, холос. Қандоқ қилиб ортга қайтаман ахир?» деди. Мухолифлар эса агар улар қайтмаса, ҳазрати Алий ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳуга қарши қурол кўтаришларини айтишди. Алий ибн Абу Толиб каррамаллоҳу важҳаҳу Ашъас ибн Қайс розияллоҳу анҳуни Муовиянинг олдига юбориб, «Нима демоқчисан?» деб сўрадилар. У бўлса «Биз ҳам, сиз ҳам Аллоҳнинг Китобига қайтайлик. Ўзимиз рози бўлган бир одамни танлайлик. Сизлар хам ўзингиз рози бўлган бир одамни танланглар. Ҳаммамиз ўша икки кишидан Аллоҳнинг Китоби амр қилган ҳукмни чиқариш аҳдини олайлик. Иккови нимага қарор қилса, ҳаммамиз шунга эргашамиз», деди.

Ҳазрати Алий ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳу бу таклифга рози бўлдилар.

Ишни ҳакамлар орқали ҳал қилишга келишилгач, ҳазрати Алий ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳу Сиффиндан Кўфага қайтдилар. Аммо бу пайтда у кишининг одамлари орасида катта ва хатарли ажралиш пайдо бўлган эди. «Ишни ҳакамларга ошириш нотӯғри, залолат бўлди» деган фикрни маҳкам ушлаб олганлар алоҳида хатарли кучга айланган эди. Ана шу қарши чиққанлар Ҳаруро деган қишлоқда тўпланиб, йиғин ўтказишиди. Улар тахминан ўн икки минг киши эдилар. Ажралиб чиқишгани учун кейинчалик уларни «хаворижлар» деб аташди. Ўзларининг дастлабки мажлисини Ҳарурода ўтказгани учун «ҳарурийлар» деб ҳам номланишиди.

Алий ибн Абу Толиб каррамаллоҳу важҳаҳу гаплашиб кўриш, насиҳат қилиш учун уларнинг йиғинига Абдуллоҳ ибн Аббос розияллоҳу анҳумони юбордилар. Аммо бу иш ҳеч қандай фойда бермади. Шунда уларнинг хузурига ҳазрати Алий ибн Абу Толиб розияллоҳу анҳунинг ўzlари бориб, «Бу қарши чиқишингизнинг сабаби нима?» деб сўрадилар. «Сиффин куни ҳакамга рози бўлганинг», дейишиди. «Мен икки ҳакамга Қуръон тирилтирган нарсани тирилтириб, Қуръон ўлдирган нарсани ўлдиришни шарт қилиб қўйдим-ку!» дедилар. «Бизга айтчи, қон (қасос) масаласида бандани ҳакам қилишadolатдан бўладими?» дейишиди. «Биз бандани ҳакам қилганимиз йўқ, Қуръонни ҳакам қилдик. Қуръон – икки жилд орасига муқоваланган саҳифаларга ёзилган хат, у гапирмайди, шунинг учун унинг ҳукмини одамлар гапирадилар», дедилар. «Бўлмаса нима учун орада маълум вақт белгиладинг?» дейишиди. Ҳазрати Алий: «Билмаган билиб олиши, билган пишитиб олиши учун. Шояд Аллоҳ ушбу келишув

туфайли бу умматнинг ишини ислоҳ қилса», дедилар.

Кейин ушбу ривоятда келган гап-сўзлар ҳам бўлиб ўтди.

يَنْهُجْلِبَهْ وَنْبَدْيَرْنَعْ
يَفَنْأَكَوْهْنَعْ هَلْلَا يَضَرَ
يَلَعَعَمَرَاسِ يَدْلَشْيَجْلَا
هَرَاقْخَلَا يَلِإِهْنَعْ هَلْلَا يَضَرَ
هْنَعْ هَلْلَا يَضَرْ يَلَعَلَاقَفَ
تْعَمَسِ يَنِإِسْانَلَا آهْيَا
هَلْلَا يَلَصِهَلَلَلَوْسَرَ
جُرْخَي» بْلُوقَي مَلَسَوْهْ يَلَعَ
نْآرْقَلَانْوَارْقَي يَتَمْأَنْمَمَوْقَ
مِهَتَءَارْقَيَلِإِمْكُتَءَارْقَسْيَلَ
يَلِإِمْكُتَالَصَالَوِيَشَبَ
الَّوِيَشِمِهَتَالَّصَ

مِمَّا يَصِيلُ إِلَيْكُمْ أَيْضًا
نَارُ قُلَانْ وَأَرْقَى، أَيْشَ
وَهُوَ مَهْلُونْ نُوبَسْخَى
مُهْتَالَصُرْجَتْ الْمُهْيَلَعْ
نَمَنْ وَقْرَمَى، مُهَيْقَارَتْ
مَسْلَاقْرَمَى أَمَكْمَالْسِلَى
شَيْجَلْمَلَعْيَوْلَيْمَرَلَانَمْ
يَضْقَأَمْمَهَنْ وَبَيْصُى يَدْلَا
مِيَبَنْنَاسَلْيَلَعْمَهَلْ
مَلَسَوَهَيَلَعْهَلَالْيَلَصْ
كَلَذَهَيَاوَلَمَعْلَانَعْ اُلَكَتَلْ
دُضَعْهَلَأَلْجَرْمَهَيَفَنَأَ
سَأَرَيَلَعْهَعَأَرْذَهَلَسَيَلَوْ

يَدْثُلِ اَمَلَحُ لْتَمْ هُدْصَع
، «ضَيْبُ تَأَرَعَشْ هَيَلَع
لْهَأْ وَهَيْ وَأَعْمَ مَلِإِ نُوبَهَذَتَف
ءَالْهَوَهَ نُوكُرْتَتَ وَمَآشَلَا
مُكَّيْرَارَذِ يَفْ مُكَنْ وَفُلْخَي
نَأْ وَجْرَأَلِ يَنِإِهَلَلَا وَمُكَلَّا وَمَأْ و
مَهَنِإِفَ مَوَقْلِ اَءَالْهَوَهَ اوْنُوكَي
مَأَرْخَلِ اَمَدَلَا اوْكَفَسْ دَق
سَآنِلِ اَحْرَسِ يَفِ اوْرَاعَأْ و
هَلَلِ اَمَسَا يَلَعِ اوْرِي سَف
آنِرَسَفِ بْهَ وَنْبُ دَيَزَلَاق
آنِرَرَمِ يَتَحِ اَلْزَنَمِ آنِلَزَنَف
آنِيَقَتْلِ اَمَلَفِ هَرَطْنَقِ يَلَع

ُدْبَعِ ذَئْمَوْيِ حَرَأَخْلَا يَلَعَ و
هُيْ بِسْ أَرْلَإِ بَهْ وَنْبَهْ لَهْ لَا
حَامِرْلَا اُوقْلَأْ مُهَلَّلَأَقَف
نَمْ مُكَفَّوْفُسْ اُولَسَ و
نَأْفَأَخَأْ يَنِإِفَ أَهِنَوْفُج
مُكَوْدَشَأَنَ أَمَكْ مُكَوْدَشَأَنْي
مِحَامِرَبْ اُوشَحَوْفَءَارُورَحْ مَوْي
مُهَرَجَشَوْفَوْيِسَلَأْ اُولَسَ و
لَتُقَفْ مِحَامِرَبْ سَأَنَلَا
أَمَوْمِضْعَبَ يَلَعْ مُهُضْعَب
نَأَلُجَرَلَإِ أَنْشِيَجْ نَمَبِيَصْأَ
هُنَعْهَلَلَا يَضَرْيَلَعَلَأَقَف
حَدْخُمَلَأْمِهِيَفَ اُوسَمَتْلَا

وُدَجَيْ مَلَفُ وُسَمَتْ لَاف
تَحِسْفَنْبُ يَلَعَ مَا قَف
مُضْعَبَ لَتْقُ دَقْ أَسْأَنْ يَتْأَ
مُضْعَبَ يَلَعَ لَاقِيْضْعَبَ
ضَرَالا يَلَيْ أَمْمُ وُدَجَوْف
هَلَلَاقَدَصَ لَاقَرَبَكَف
يَلِإِمَا قَفَهُلُوْسَرَعَلَبَو
أَيْ لَاقَفَ يَنْأَمْلَسْلَأُهَدِيْبَع
أَلِيْذَلِهَلَلَأَنِيْنِمْوَمَلِهِرِيْمَأ
أَدَهَتْعَمَسَلَوْهُلِإِهِلِإ
هَلَلَلَوْسَرَنَمَثْيَدَحَلَا
؟مَلَسَوْهُيَلَعَهَلَلَا يَلَص
هَلِإِلِيْذَلِهَلَلَاوْيِإِلَاقَف

فَلْحَتْسَايْتَ حَوْلَ أَوْرُوكْلَهَتْلَكْ دُوَادْوَبْمَسْ

Зайд ибн Вахб ал-Жуханий розияллоҳу анхудан ривоят қилинади:

«Алий розияллоҳу анҳу бошчилигига хаворижларга қарши борган лашкарда мен ҳам бор эдим. Алий розияллоҳу анҳу шундай деди: «Одамлар! Мен Расулуллоҳ алайҳиссаломнинг шундай деганларини эшитганман: **«Умматимдан бир қавм чиқади. Улар шундай Қуръон ўқишишади, қироатингиз уларнинг қироати олдида ҳеч нарса бўлмай қолади, намозингиз уларнинг намози олдида ҳеч нарса бўлмай қолади, рўзангиз уларнинг рўзаси олдида ҳеч нарса бўлмай қолади. Улар Қуръонни ўқиб, буни ўзининг фойдасига деб ҳисоблашади, аммо у уларнинг зарарига бўлади. Уларнинг намози бўғзидан нарига ўтмайди. Улар Исломдан худди камондан чиқсан ўқдек чиқишиади. Уларга талафот етказган лашкар Набий соллаллоҳу алайҳи васалламнинг тилидан ўзларига нималар берилишини билишганида, бундан бошқа амал қилмай қўйган бўлишар эди. Уларнинг аломати шундай: ораларида бир одам бўлади, унинг билаги бору, тирсаги бўлмайди, билагининг бошида сийнанинг соғадиган жойига ўхшаш нарса бор, унинг устида оқ туклар бор».**

Сизлар Муовия томонга, Шом аҳли томонга кетяпсизлар, аммо болачақангиз ва мол-мулкингизни анавиларга қолдириб кетасизми? Аллоҳга қасамки, мен уларни ўша қавм бўлса керак, деб ўйлайман. Чунки улар ҳаром қилинган қонни тўкишди, одамларнинг чорвасини ғорат қилишди. Қани, бисмиллаҳ, олға!»

Бориб, бир манзилга тушдик. Кейин бир кўприкдан ўтдик. Ўша куни хаворижларнинг бошлиғи Абдуллоҳ ибн Вахб Росибий эди. Тўқнашган чоғимизда у уларга «Найзаларни ташланглар, қиличларингизни қинидан

чиқаринглар! Улар сизларга худди Ҳаруро куни мурожаат қилишганидек мурожаат қилишидан хавфдаман», деди. Улар қайтиб, найзаларни ташлаб, қиличларини суғуришди. Лашкар уларни найзалар билан қарши олди. Ҳаммасини қатл қилиб, устма-уст тахлаб қўйишди. Биздан эса икки кишиигина мусибатга учради.

Жангдан сўнг Алий розияллоҳу анҳу: «Уларнинг ичидан ўша билаги ноқис одамни топинглар!» деди. Лекин одамлар уни топа олишмади. Шунда Алийнинг ўзи ўрнидан туриб, бир-бирининг устига тахланиб ётган ўликларнинг олдига борди. «Буларни нарига суринглар», деди. Нихоят, ўша одамни топишди. У ўликларнинг энг тагида ётган экан. Шунда Алий такбир айтиб, «Аллоҳ рост айтган, Расули рост етказган!» деди.

Абийда Салмоний унинг олдига бориб, «Эй амиралмўъминин! Ўзидан ўзга илоҳ бўлмаган Аллоҳ ҳаққи айтинг, шу ҳадисни Расууллоҳ алайҳиссаломнинг ўзларидан эшитганмисиз?» деди. Али: «Ўзидан ўзга илоҳ бўлмаган Аллоҳга қасамки, ҳа!» деди. У Алийдан қасам ичишни уч марта сўраганди, уч марта қасам ичди».

Муслим ва Абу Довуд ривоят қилганлар.

«Фитналар ва Қиёмат аломатлари» китобидан